

Natuur.ruimte

Bruin blauwtje,
contradictie of niet?

't Asbroek, een kleinood
verscholen in Schoten

Klimaat(actie)plan
stad Antwerpen

Tussen water en land:
amfibieën

Mooie opgave

Door de economische en financiële crisis die we momenteel meemaken, staat de Vlaamse overheid voor een ongeziene bezuinigingsoperatie. Politici en ambtenaren breken zich deze maanden het hoofd over hoe ze de financiële gaten die geslagen zijn, kunnen dichten.

Ook bij Natuurpunt zien en voelen we de gevolgen van de crisis. Op een moment dat het draagvlak voor natuur nog nooit zo hoog was in Vlaanderen én terwijl het Internationale Jaar van de Biodiversiteit volop lopende is, sleutelt de Vlaamse regering aan bezuinigingsplannen voor natuur, milieu en landschap.

Wat is daarop ons antwoord? Allereerst natuurlijk doorgaan met ons werk. Zo goed mogelijk zorgen voor onze natuurgebieden, werken aan meer biodiversiteit rondom ons en zorgen dat iedereen van natuur en landschap kan genieten. En verder bij de politiek blijven opkomen voor dieren en planten die zelf hun stem niet kunnen verheffen. Natuurlijk hebben wij oog voor de economische realiteit. Maar die mag er niet toe leiden dat datgene waarvoor Natuurpunt staat, wordt verkwanseld. Dat gebeurt, zeker in deze tijd, maar al te makkelijk. En het hoeft niet, want het kan zoveel mooier en duurzamer, ook zonder onze welvaart in te leveren.

Dat vraagt dat mensen zich verbonden voelen met datgene waar wij voor staan, dat we mensen aanspreken. En als ik het indrukwekkende ledenaantal van Natuurpunt zie in Vlaanderen, zo'n 90.000 gezinnen, en de vele duizenden vrijwilligers die zich dagelijks inzetten, ben ik ervan overtuigd dat we daarin lukken. Uiteraard is het geen eenvoudige opdracht, in een tijd waarin zoveel verandert. Maar wel een mooie opgave.

Die steun van leden en vrijwilligers werkt inspirerend, zeker als het even moeilijker gaat en er keuzes gemaakt moeten worden. Jouw steun maakt dus een groot verschil. Want dankzij jou zijn natuur en landschap er beter aan toe in onze eigen omgeving. Tot op één van de vele zomerse beheerdagen en wandelingen!

Stefan Versweyveld
voorzitter

In dit nummer

Edito	2
Natuur.winkel	3
Natuurstudie: bruin blauwtje	4
Natuurgebied: 't Asbroek	6
Natuur.actief: natuurbeheer is een werkwoord	8
Natuur.beleid: klimaatplan stad Antwerpen	10
Natuur.prikbord	12
Natuur.beweging: Nacht van de vleermuis	14
Snor: voelen, kijken, eten, hoe doen insecten dat	16
Vergeet niet te genieten	18
Brandpunt: lokale kernen	24
Natuur.divers: tussen water en land: amfibieën	26
Natuur.agenda	28
Reclame	29
Colofon	30
Reclame	31
Hooifeest Oude Landen	32

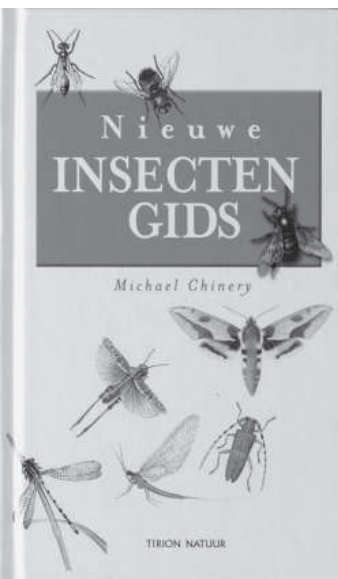
Ook deze satijnen knoopjesgallen op een eikenblad dragen bij tot de biodiversiteit.
Foto: Rafaël Delaet (FFFS).

De zomer komt eraan... tijd voor een flinke brok natuurbeleving...

Tekst: Hubert Michiels

Heb je interesse voor insecten, vlinders, bloemen...?

Extra boeiend worden je speurtochten met een goede gids. Dus hebben we in onze Natuur.winkel een aantal boeken klaar liggen. Kom alvast een kijkje nemen. Ook op de website van Natuurpunt vind je wellicht iets naar je gading: <http://winkel.natuurpunt.be>.

De Nieuwe insectengids TIRION

beschrijft alle ordes en families van insecten ten westen van de lijn tussen Finland en de Adriatische kust. Vooral soorten die je eenvoudig kan opmerken door hun

talrijkheid, afmeting, kleur, gedrag of soorten die voorkomen nabij menselijke bewoning, zijn afgebeeld. De tekst vormt een aanvulling op de afbeeldingen en wijst op belangrijke kenmerken in hun bouw, op gedrag, voedsel, habitat, vliegtijden en verspreiding in Europa. Bovendien wordt het voorkomen in Nederland en België duidelijk aangegeven. De illustraties met alle details zijn natuurgetrouw. Ledenprijs € 27.

Wilde bloemen – Capitoool Natuurgids. Dankzij duidelijke close-upfoto's kan je met deze compacte en overzichtelijke gids meer dan 440 soorten zonder problemen thuisbrengen. Wilde

bloemen is een handige gids met veel extra informatie over elke besproken plant. Extra pluspunten: vernieuwende fotografische vormgeving, behandelt de meest voorkomende soorten van Noordwest-Europa, door iedereen te gebruiken. Ledenprijs € 15,30.

Met **Bloemen van Europa - ANWB Natuurwijzer** kan je bloemen eenvoudig determineren in vier stappen. Je vergelijkt de bloem met de grote gedetailleerde afbeelding in de gids. Je identificeert de soort aan de hand van de belangrijkste zichtbare kenmerken. Extra gegevens over herkomst, bloei,

verspreiding, leefgebied en vergelijkbare soorten bieden je een

bijkomende houvast bij het determineren. Ledenprijs € 11,70.

De nieuwe vlindergids, nieuwe editie 2010 is het standaardwerk over vlinders. Geactualiseerd en in een nieuwe uitvoering beschrijft deze gids alle dagvlindersoorten van Europa en Noordwest-Afrika. Absoluut onmisbare gids voor iedere vlinderliefhebber. Je vindt in deze gids meer dan 2.000 kleurenillustraties en meer dan 400 verspreidingskaarten in kleur, informatie over naamgeving, verspreiding, vliegtijd, variatie in uiterlijk van een soort, biotoop, gedrag, levenscyclus en waardplanten. Teksten, foto's en verspreidingskaarten werden handig per soort bij elkaar gezet. Ledenprijs € 27.

Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren,
tel. 03-541.58.25, e-mail:
antwerpennoord@natuurpunt.be.
Van maandag tot en met vrijdag
open van 10 tot 17 u.

Bruin blauwtje, contradictie of niet?

Tekst: Hugo Wouters & Bram Vogels

Veel mensen zullen het icarusblauwtje kennen en waarschijnlijk ook het boomblauwtje. Maar dat zijn niet de enige blauwtjes die rondvliegen in onze regio. Eén van de andere soorten is het bruin blauwtje, een blauwtje dat eigenlijk nooit blauw ziet maar wel behoort tot de blauwtjesfamilie bij de dagvlinders.

Bruin blauwtje als paraplu

In het kader van het project 'de Antwerpse haven natuurlijker' zijn een aantal soorten

opgenomen waarvoor speciale aandacht uitgaat naar bescherming en monitoring. Hierbij zijn soorten gekozen die als een soort paraplu fungeren.

Bruin blauwtje, let op het stippenpatroon op de ondervleugel en de afwezigheid van een wortelvlek. Foto: Bram Vogels.

Een koppel parende icarusblauwtjes.
Foto: Walter Van Ginhoven (FFFS).

Indien deze voorkomen, kunnen we er immers ook relatief zeker van zijn dat het biotoop geschikt is en dat de kans op het voorkomen van andere soorten groot is. Hierdoor kunnen we, door het opvolgen van een beperkt aantal soorten, toch belangrijke uitspraken doen over een biotoop.

Voorkomen

Het bruin blauwtje leeft in droge, schrale graslanden met een korte vegetatie, maar ook op opgespoten terreinen met een pioniersvegetatie. De wijfjes zetten hun eitjes meestal af op de bovenkant van een blad van zachte of kleine ooievaarsbek of gewone, kleverige en duinreigersbek. In onze regio komen een groot aantal geschikte gebieden voor, vooral in het havengebied. Ondanks het grote aantal geschikte habitats is de soort nog niet op zo heel veel plaatsen vastgesteld.

Vier op een rij

De reden van het beperkt aantal waarnemingen is waarschijnlijk dat de meeste mensen bruin blauwtje niet herkennen en aannemen dat het een vrouwelijk icarusblauwtje is. Het mannelijk icarusblauwtje is volledig blauw, maar het vrouwtje kan, net zoals het bruin blauwtje, helemaal bruin zijn op de bovenzvleugels, hoewel vaak wat blauwe bestuiving zichtbaar is. Bij het bruin blauwtje zijn beide geslachten identiek.

De belangrijkste verschillen tussen beide soorten zijn echter te vinden in het stippenpatroon op de ondervleugel. Bij bruin blauwtje ontbreekt op de onderkant van de voorvleugel een wortelvlek, terwijl deze bij de meeste icarusblauwtjes aanwezig is. Bij rustende vlinders is deze vlek soms moeilijk te zien, maar let vooral op de onderkant van de achtervleugels. Bij een icarusblauwtje kan zonder problemen een imaginaire lijn getrokken worden tussen de verschillende vlekken op de ondervleugel zonder dat de lijn scherpe hoeken bevat of vlekken buiten deze lijn vallen. Bij een bruin blauwtje is dit niet mogelijk aangezien de bovenste vlekken niet mooi op een gekromde lijn liggen. Daarnaast verschilt de vlek die inspringt sterk in grootte. Twee vlekken zijn immers telkens zeer dicht bij elkaar gelegen, terwijl de afstand hiertussen bij icarusblauwtje meestal relatief gelijk is.

Naast deze harde kenmerken is het ook mogelijk met wat ervaring bruin blauwtje al van op grotere afstand te herkennen door het iets kleiner formaat en de impressie van een snellere vleugelslag. Maar dit mag enkel een indicatie zijn om een bepaalde vlinder van naderbij te gaan bestuderen. Op

Icarusblauwtje, vergelijk het stippenpatroon met bruin blauwtje en let op de aanwezigheid van de wortelvlek. Foto: Hugo Wouters.

het eerste zicht niet makkelijk, maar eens je het verschil gezien hebt wel. Bekijk daarom heel aandachtig de foto's en probeer het patroon te onthouden.

Mee tellen of geïnteresseerd in vlinders?

Mensen die bruine blauwtjes of andere vlindersoorten waarnemen, kunnen hun waarnemingen steeds doorgeven via

www.antwerpennoord.be/vogelwerkgroep/waarnemingen.

Geïnteresseerden die graag actiever willen worden rond vlinders worden eveneens uitgenodigd om contact op te nemen met Hugo Wouters (hugo.wouters@telenet.be). We hopen een groep mensen samen te brengen die willen meehelpen om de verspreiding van vlinders in onze regio in kaart te brengen. Dit

kan door systematisch alle waarnemingen van wandelingen e.d. door te geven of iets intensiever mee te monitoren. Als we goed samenwerken, kan uit deze groep mensen een vlinderwerkgroep ontstaan, net zoals er bijvoorbeeld al een vogel- en vleermuizenwerkgroep bestaat. Meer uitleg over deze nieuwe vlinderwerkgroep en zijn startvergadering vind je op p. 25.

Een kleinood verscholen in Schoten: 't Asbroek

Tekst: Saskia Verbaenen & Ivo Wildiers

Als we Hugo Koens bellen, de terreinbeheerder van 't Asbroek in

Schoten, krijgen we een ongemeen energieke en enthousiaste reactie aan de telefoon. Wanneer we hem een paar vragen mogen komen stellen?

“Nu meteen!”, krijgen we te horen. We trekken spoor­slags naar 't Asbroek en treffen er naast Hugo zelf ook buurtbewoonster Marijke Cuyvers en natuurgids Leo Claessens, die Hugo met hetzelfde aanstekelijke enthousiasme heeft opgetrommeld. We verkennen met zijn vijven 't Asbroek en luisteren geboeid naar de verhalen van het trio.

Deze oude bomkrater is geëvolueerd tot een poel bomvol leven. Foto: Dado Lacko (FFFS).

Een galerij met populieren

We starten met het wandelpad van ongeveer één kilometer dat voor de bezoekers is aangelegd in het 12 hectaren grote 't Asbroek. Rondom ons zien we veel tot 25 meter hoge, rijzige populierenstammen. “Die werden na de Tweede Wereldoorlog aangeplant om hout te winnen voor de wederopbouw”, vertelt Hugo. “De bomen hier zijn vijftig tot zestig jaar oud, ze zijn al lang niet meer geschikt voor de houtwinning,” vult Leo aan. De uitheemse populieren zijn niet echt interessant voor de natuur hier. De bladeren verteren te snel, en er is minder schuilgelegenheid en voedsel te vinden voor vogels. Toch kapt Natuurpunt de bomen niet: de oude populieren verdwijnen stilletjes aan vanzelf en maken plaats voor andere soorten. Alleen zo’n 170 populieren aan de rand zijn gekapt, voor de veiligheid van de omwonenden. Daar is ook een houtwal aangeplant, met een inlandse mengeling van een

acht­tal soorten. Omgevallen, dode en zieke bomen worden niet weggehaald. Ze zijn immers nuttig: vermolmd en dood hout is een gedroomde voedingsbodem voor mossen en paddenstoelen, vogels vinden er voedsel in en zoogdieren kunnen erin schuilen. Op termijn zullen elzen en essen opnieuw het bos innemen, net zoals dat oorspronkelijk het geval was.

Vaarwel rododendrons

't Asbroek maakte in vroegere tijden deel uit van het kasteeldomein Amerlo, dat met zijn huidige 80 hectaren nog steeds een imposante buur is. Aangeplante tamme kastanjes en paardekastanjes getuigen nog van die tijd. Ook de rododendrons die het hele gebied overwoekerden hebben een kasteelverleden. “Normaal grijpen we zo weinig mogelijk in in de natuurlijke gang van zaken”, verzekert Hugo ons. “Maar voor de rododendrons hebben we een uitzondering gemaakt. Ze verzuurden de grond,

en andere planten en bloemen kregen geen kans meer. Daarom hebben we de rododendrons wel verwijderd. Er is een stukje gespaard gebleven als herinnering aan de geschiedenis als kasteeldomein en voor de kinderen uit de buurt, om er kampen in te bouwen.” Aan de ingang van 't Asbroek is een stuk afgebakend als speelzone. Spelen mag er enkel buiten het broedseizoen, en daar houden de kinderen zich netjes aan. De omwonenden, “onze burens” zoals Hugo ze liefdevol noemt, waren niet onverdeeld gelukkig met het verdwijnen van hun rododendrons. Buur en natuurliefhebster Marijke vertrouwt ons toe dat ze het zelf ook wel wat jammer vond. De natuur zorgt in elk geval voor de nodige verrassingen. Waar de rododendrons verdwijnen schieten overal essen op. Slanke sleutelbloem, bosanemoon, speenkruid en gele dovenetel veroveren in het voorjaar de bodem. En op het einde van de

lente verschijnt het mooie blauwila van de pinksterbloem en het kruipend zenegroen. Maar jammer genoeg voelen de bramen zich er een beetje té goed thuis, en palmen ze nu te sterk de vrijgekomen ruimte in. Opnieuw tijd voor actie dus...

Levend water

Tijdens de oorlog sloegen bommen drie kraters op het terrein, die nu nog te zien zijn in de vorm van poelen die krioelen van leven. De alpensalamander, de kamsalamander en de kleine watersalamander voelen zich er thuis, net zoals de bruine kikker die naar de poelen afzakt om voor nageslacht te zorgen. Langs 't Asbroek, als een grens met de tuinen van de omwonenden, stroomt de mooie, kleine Hortsebeek. Hier tiert het liesgras wat al te welig, een gevolg van de bemesting. De beek moet daarom regelmatig geruimd worden. 't Asbroek vormt het laagst gelegen punt van Schoten: alle water

stroomt er samen. Essen hebben bewegend water nodig, ze vormen het bewijs dat het grondwater leeft. De naam 't Asbroek is niet voor niets een afgeleide van 'asch' of 'es', en een nat, drassig 'broek' of moeras. Hugo wijst erop dat het natuurgebied broodnodig is in Schoten. *"Als alles hier wordt volgebouwd, zit Schoten met een gigantisch waterprobleem. Het water stroomt van de rabatten of hoogtes naar de laagtes. 't Asbroek is van het grootste belang als afwateringsgebied! We willen het in de toekomst dan ook op die basis laten erkennen en blijvend beschermen."*

Reeën, wandelaars en buren

Het kleine 't Asbroek ligt ingesloten in een woonwijk en grenst aan de andere kant aan het domein Amerlo, met zijn volledig gerenoveerde kasteel. Een stukje mooie maar kwetsbare natuur temidden van de mensen. *"We proberen zelf goede buren te zijn en verwachten van de andere partijen hetzelfde,"* legt Hugo uit. Gelukkig zijn de contacten met domein Amerlo goed. Er is overleg met de tuinarchitect van het kasteel, en de tuinman steekt waar nodig zelfs een handje toe in 't Asbroek. De kasteel-eigenaars stemden erin toe om een doorgang open te houden voor de reeën, die 't Asbroek gebruiken als verbindingsweg met het Schotense domein Vordenstein. *"Toen ik mijn huis hier wilde kopen, heb ik eerst geïnformeerd of dat groene stuk achter mijn tuin wel zou blijven,"* zegt Marijke, *"toen ik hoorde dat Natuurpunt het in beheer had, wist ik dat ik wel goed zat."* Het is een verhaal van leven en laten leven. De omwonenden kunnen genieten van de rust en het groen, en wandelaars zijn meer dan welkom in het kleine maar

Een reebok in 't Asbroek.
Foto: Walter Van Ginhoven (FFFS).

oogstrelende 't Asbroek. Maar er wordt ook verlangd dat je je aan de huisregels houdt. Wie het gebied zelf wil verkennen kan dat alleen op de wandelpaden. Buiten de paden bevindt zich broedgebied, dat alleen toegankelijk is met een gids. *"Soms staan er zelfs mensen te gluren aan de ramen van het kasteel",* zucht Hugo. *"Jammer, want zo wordt uiteindelijk misschien de doorgang voor de reeën weer afgesloten..."* Ook voor de omwonenden gelden regels: geen dammetjes in of brugjes over de beek, geen gemaaid gras dumpen in 't Asbroek... *"Het is een kwestie van overeenkomen en goed afspreken"*, besluit Hugo, *"wij zijn gewoon een buur onder de andere burenen!"*

Ontdek zelf 't Asbroek

't Asbroek ligt aan de Asbroeklaan in Schoten. Het domein bezoeken op eigen houtje kan op de wandelpaden. Je kan voor een meer uitgebreide verkenning aansluiten bij één van de wandelingen die Natuurpunt Antwerpen Noord organiseert. Zelf een gids reserveren is ook mogelijk, maar daarvoor vragen we wel een kleine, vaste vergoeding. Zoals alle bossen is 't Asbroek verboden terrein bij storm of sterke wind, omwille van het gevaar van vallende bomen.

Meer info in het Natuur.huis,
tel. 03-541.58.25, e-mail:
antwerpennoord@natuurpunt.be,
website www.antwerpennoord.be.

Natuurbeheer is een werkwoord!

Tekst: Stefan Versweyveld

Elk landschap in Vlaanderen is een vergaarbak van grote en kleine historische gebeurtenissen en verhalen.

Ook in de natuurgebieden van Natuurpunt Antwerpen Noord schuilt dikwijls een cultuurhistorisch verleden. Immers, in tegenstelling tot wat sommigen misschien wel denken, zijn onze natuurgebieden geen “oer-natuur” waar niets doen het beste beheer is. Bijna alle natuurgebieden in de Noord-Antwerpse regio zijn namelijk het resultaat van een wisselwerking tussen mens en natuur.

Foto: Rafaël Delaedt.

Zulke natuurgebieden hebben dan ook nood aan een specifiek beheer, dat vroeger deel uitmaakte van een extensieve landbouw en nu volledig weggefallen is.

Natuurpunt Antwerpen Noord stelt alles in het werk om de laatste leefgebieden van vele kwetsbare planten en dieren niet te laten verdwijnen. Onmisbaar in

heel dit proces zijn de vele vrijwilligers die actief zijn in elk van onze natuurgebieden. Natuurbeheer is bij Natuurpunt in de eerste plaats een zaak voor én van vele vrijwillige medewerkers die van natuur hun zorg maken én er plezier aan beleven.

Meteen een warme oproep aan iedereen tijdens dit Internationale Jaar van de Biodiversiteit: help mee aan het behoud van een aangename, boeiende en soortenrijke omgeving en kom naar onze zomerse werkdagen! Wij bieden je alvast een ontspannende dag natuurbeleving in de natuur. Tot dan!

Foto: Rafaël Delaedt.

Foto: Guy Leys.

Foto: Guy Leys.

Kom jij deze zomer ook een handje toesteken?

Je kan deze zomer een handje helpen in de volgende natuurgebieden. Hoewel alle werkdagen een hele dag duren, kunnen we je hulp ook gebruiken als je maar een paar uurtjes tijd hebt.

't Asbroek

Natuur voor iedereen betekent ook het openstellen van natuurgebieden. Het toegankelijk houden van het natuurgebied vraagt veel inspanningen van vrijwilligers. Door buurtbewoners, families, jeugdbewegingen en scholen in de buurt te betrekken bij beheerwerkzaamheden, willen wij het draagvlak vergroten voor meer en betere natuur. Iedereen die wil weten hoe dit wordt ingevuld, is welkom op onze familiewerkdag op **zaterdag 12 juni** van **9.30 u** tot **16.30 u**. Trefpunt: ingang 't Asbroek, Asbroeklaan te Schoten.

Oude Landen

De Oude Landen is één van de laatste oude Scheldepolders die de Antwerpse regio nog rijk is. Tot op de dag van vandaag kan je hier genieten van de ooit zo typische bloemrijke

'poldergraslanden'. En daar is heel wat inzet en arbeid van vrijwilligers ingekropen.

De maanden juli en augustus zijn de hoogdagen van het natuurbeheer voor de vrijwilligers. Vele handen zijn nodig in deze periode om met riek en gitsel de graslanden in het natuurgebied te hooien.

Meteen een warme oproep aan iedereen die van de natuur in onze regio houdt: kom naar de zomerse werkdagen op **zaterdagen 26 juni, 10 juli, 24 juli, 7 augustus, 21 augustus, 4 september** en **18 september!**

We komen samen om **9.30 u** aan de materiaalloods van Natuurpunt op het einde van de Donkweg (vlakbij ingang Oude Landen aan de Lindelei) in Ekeren. Het einde is voorzien rond 17 u. Kom je later, geen probleem! Dan wijzen pijlen je naar de plek waar we aan de slag zijn.

Wij bieden je alvast een ontspannende dag natuurbeleving in de natuur. En je krijgt er een portie lichaamsbeweging bovenop... Tot dan!

Schans Van Smoutakker

Na de uiterst geslaagde wandeling (met ontbijt), georganiseerd door school De Rekke uit Hoevenen op zondag 11 april, waar Natuurpunt Stabroek de begeleiding van de wandelaars voor zijn rekening nam, staat op **maandag 28 juni** met dezelfde school een educatieve werkdag in de Schans op het programma. Wij kijken alvast uit naar een nieuwe samenwerking met deze enthousiaste groep. Er wordt gewerkt van **9.30 u** tot **14.30 u**.

De Inslag

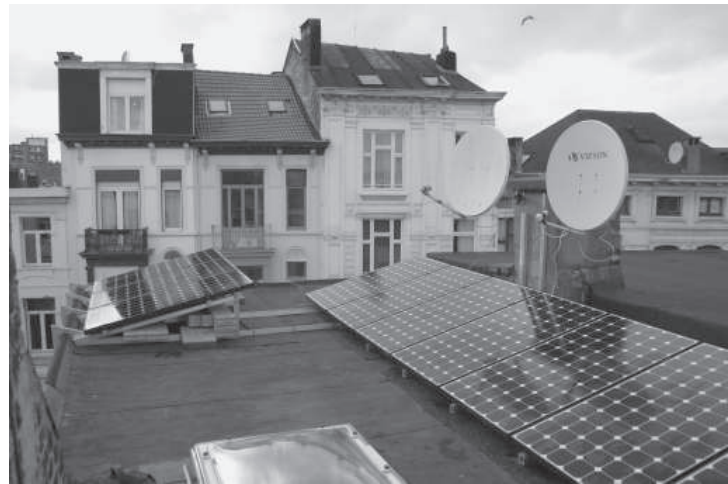
Een werkdag is een goede gelegenheid om de natuur te helpen én om onze vereniging te leren kennen. Bovendien is werken in de natuur nog gezond ook. Door een uitgekiend natuurbeheer proberen we in onze natuurgebieden om bedreigde natuur en kwetsbare planten en dieren te beschermen. Wil je mee de handen uit de mouwen steken, dan ben je welkom op **zaterdag 7 augustus** vanaf **10 u** in De Inslag. Trefpunt: ingang De Inslag, Kerkedreef, Brasschaat.

Stad Antwerpen maakt ambitieus klimaatplan

Tekst: Johan Vandewalle

De stad Antwerpen wil serieus werk maken van haar klimaatbeleid. De stad heeft op 9 januari 2009 het Burgemeestersconvenant ondertekend. Dat is een overeenkomst tussen verschillende Europese steden. Elk van die steden engageert zich om op haar grondgebied tegen 2020 de CO₂-uitstoot met minstens 20% te verminderen.

Op dit moment wordt volop gewerkt aan de eerste fase: het opstellen van een actieplan waarin de maatregelen en acties om deze doelstelling te bereiken, worden vastgelegd.

Zelfs op het dak van een kleine stadswoning kan je zonnepanelen plaatsen. Foto: Johan Vandewalle.

Burgemeestersconvenant

Het Burgemeestersconvenant is een samenwerking tussen gemeenten op het gebied van klimaatbeheersing. Het wordt geleid door de Europese Commissie. Het doel is het energiegebruik te beperken en efficiënter om te gaan met de beschikbare energie. Ze leggen daarbij de lat hoger dan de Europese Commissie om de uitstoot van CO₂ op hun grondgebied tegen 2020 met 20 procent terug te dringen tegen 2020. Het gaat daarbij om de volledige CO₂-uitstoot op het grondgebied van hun stad, dus niet alleen die van de stadsdiensten zelf, maar ook die van de alle inwoners, bedrijven en gebruikers van de stad.

Vooraleer je een vermindering met 20% kan realiseren moet er natuurlijk eerst een zogenaamde nulmeting gebeuren. Dat maakt onderdeel uit van het Klimaatactieplan dat tegen 9 juli moet ingediend worden bij de Europese Commissie. In dat Klimaatactieplan worden ook een

reeks maatregelen en acties vermeld die moeten uitgevoerd worden om de uitstoot inderdaad binnen de 10 jaar met 20% te doen dalen. Daartoe moeten uiteraard alle stadsdiensten meewerken en desnoods de interne structuren aangepast worden.

Wie doet mee?

Antwerpen is niet de enige stad die het Burgemeestersconvenant ondertekende. In België doen ook Brussel, Genk, Gent, Hasselt, Luik, Sint-Jans-Molenbeek, Oostende en Sivry-Rance mee. Nederlandse partners zijn ondermeer Amsterdam, Breda, Eindhoven, Haarlem, Nijmegen, Rotterdam, 's Hertogenbosch, Den Haag, Tilburg en Utrecht. Daarnaast vind je in elke lidstaat van de Europese Unie (en zelfs daarbuiten) steden die meedoen.

Participatie

Een belangrijk onderdeel van het Burgemeestersconvenant is dat het zogenaamde maatschappelijk middenveld actief moet betrokken

worden bij de opmaak van het Klimaatactieplan. Daarvoor heeft de stad een projectteam binnen de milieudienst aangeduid die permanent in overleg gaan met vertegenwoordigers van bedrijven, maatschappelijke verenigingen, natuur- en milieuverenigingen en verenigingen van bewoners en gebruikers van de stad. Ook Natuurpunt Antwerpen Noord is hierin vertegenwoordigd.

Week van de Dialoog

Omdat het weinig zin heeft als stad om een actieplan op te stellen zonder inspraak en betrokkenheid van de gebruikers, wil de stad een brede maatschappelijke discussie opstarten rond de mogelijke acties en maatregelen om de vermindering van de CO₂-uitstoot met 20% mogelijk te maken. Daarom wordt in het najaar de Week van de Dialoog georganiseerd (vermoedelijk zal dit in oktober zijn). De bedoeling is, op basis van gesprekken in kleine groepen tussen bewoners, gebruikers en vertegenwoordigers van verenigingen en bedrijven, na te gaan welke acties en

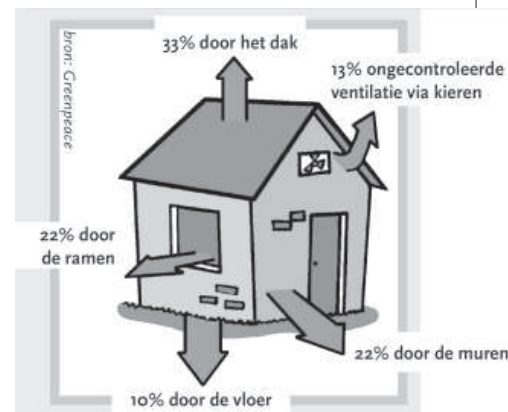
maatregelen mogelijk zijn, wat de knelpunten zijn en wat de stad en de bewoners, gebruikers en bedrijven kunnen en moeten doen om die knelpunten weg te werken.

Natuurpunt Antwerpen Noord zal hier actief aan meewerken. We gaan zelf een aantal gesprekstafels opzetten en nodigen al onze leden (en anderen) uit om mee na te denken. Meer informatie krijg je in het septembernummer van Natuur.ruimte.

Klimaatbeleidsplan

Op basis van de uitkomst van al die tafelgesprekken tijdens de Week van de Dialoog, zal de stad een volledig uitgewerkt Klimaatbeleidsplan opstellen en door de gemeenteraad laten goedkeuren. Dat Klimaatbeleidsplan zal dan de leidraad vormen voor alle initiatieven en beslissingen die de stad de volgende negen jaar zal nemen. Elk jaar moet de stad ook rapporteren aan de Europese Commissie wat de vorderingen

zijn in het bereiken van de CO₂-reductie en welke acties en maatregelen zijn uitgevoerd.

Door je woning te isoleren spaar je veel energie en dus ook CO₂-uitstoot.

Ook jij kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de CO₂-uitstoot. Hieronder geven we alvast een aantal ideeën.

- Isoleer je woning of bedrijf. Veel huizen in Vlaanderen zijn slecht geïsoleerd. Daardoor moet er meer verwarmd worden dan nodig omdat veel warmte gewoon verloren gaat. Goed isoleren betekent niet alleen een lagere energierekening, maar ook minder CO₂-uitstoot. Voor dak- en muurisolatie of het vervangen van ramen door ramen met dubbel of driedubbel glas kan je trouwens subsidies en/of fiscale voordelen krijgen. Meer info op www.premiezoeker.be.
- Gebruik Groene Stroom: gewone elektriciteit (ook wel grijze stroom genoemd) wordt verwekt via kerncentrales of centrales die draaien op fossiele brandstoffen. Die laatste soort stoten veel CO₂ de lucht in. Groene energie wordt

Wat kan je zelf doen?

geproduceerd door de wind (windturbines), de zon (photovoltaïsche zonnepanelen) of water (watermolens, getijdecentrales of stuwmeren) en stoot geen CO₂ uit. Je contract met je elektriciteitsleverancier is jaarlijks opzegbaar. Kijk ten laatste twee maanden voor het einde van je contract uit of je bij je huidige leverancier of een andere niet kan omschakelen naar groene stroom. In veel gevallen is die zelfs goedkoper dan grijze stroom. Je kan een berekening maken via de website www.vreg.be. Een vergelijking tussen de zuiverheid van de groene stroom van de verschillende leveranciers vind je op www.greenpeace.be.

- Produceer zelf groene stroom of warm water. Door photovoltaïsche zonnepanelen of een zonneboiler te plaatsen produceer je je eigen stroom en warm water. Omdat je elektriciteitsmeter teruggedraait of je het warm water minder moet

bijverwarmen, wordt je energierekening veel lager. Onze partner in het project Zonnen voor Natuur, Linea Trovata Suntec, maakt voor jou een offerte op maat. Bovendien krijg je een pak subsidies en belastingvoordeel bij de investering van zonnepanelen en ontvang je gedurende 20 jaar een vergoeding voor elke geproduceerde 1.000 kWh (als je dit jaar installeert is dat € 350 per 1.000 kWh, als je pas in 2011 installeert verlaagt dat tot € 300 per 1.000 kWh). Meer info vind je op de website www.natuurpunt.be en dan doorklikken naar Natuurbeleid en Klimaatverandering.

- Gebruik zoveel mogelijk het openbaar vervoer of de fiets. Elke km die je minder aflegt met de auto betekent ook minder CO₂-uitstoot. Uiteraard is autogebruik niet uit te sluiten, maar voor veel verplaatsingen zijn er voldoende en efficiënte alternatieven.

Zilt grasland geeft kleur aan Groot Buitenschoor

Eén van de laatste zilte graslanden langsheen de Vlaamse Schelde kan je vinden in ons natuurgebied Groot Buitenschoor te Zandvliet. Het riet is in onze schorren-gebieden goed vertegenwoordigd en geeft rietbewoners zoals blauwborst en rietgors mooie kansen. Maar dat riet is dan weer nefast voor de ontwikkeling van

zilte graslanden. Door het gevoerde beheer (maaien en nabegrazen) hebben we het riet kunnen terugdringen zodat er een schitterend zilt grasland ontstaan is. Melkkruid, echt lepelblad en schorrezoutgras zwaaien hier nu de plak en vormen één van de laatste unieke zilte graslanden aan de Scheldeboorden!

Succesvolle opening Kooldries-Hoofsweer

Meer dan 100 genodigden woonden zondag 14 maart de officiële opening van het natuurgebied Kooldries-Hoofsweer in Brecht bij. De Kooldries is inmiddels al heel wat jaren in beheer bij Natuurpunt, de Hoofsweer wordt dan weer beheerd door het Agentschap voor

Natuur en Bos van de Vlaamse overheid. De laatste jaren werken Natuurpunt en het Agentschap steeds meer samen om het beheer van beide, aangrenzende natuurgebieden op elkaar af te stemmen. Ook de toegankelijkheid wordt gezamenlijk aangepakt. Met een feestelijke opening als gevolg. In de speeches werd de unieke samenwerking tussen Natuurpunt, het Agentschap, de gemeente Brecht en het regionaal landschap De Voorkempen benadrukt. Helaas was minister Schauvliege wegens ziekte niet present, gelukkig werd ze op deskundige manier vervangen door haar kabinetsmedewerker Iris Lauwaert. 's Namiddags daagden meer dan 700 deelnemers op om het natuurgebied te verkennen. Een geslaagde opening!

Foto: Rafaël Delaedt.

Ruim € 725.000 voor Stappersven

Zoals je recent kon vernemen, heeft Natuurpunt het laatste puzzelstuk van de Kalmthoutse Heide gekocht dat in private handen was en helaas geen fatsoenlijk beheer kreeg. Het gebied beslaat een oppervlakte van zo'n 360 ha en bestaat uit het Stappersven, de Boterbergen, het veengebied van de Nol en de Nolsse Duinen. Om deze aankoop te realiseren moesten we op zoek gaan naar € 830.000 aan giften en schenkingen. Momenteel staat

de teller op ruim € 725.000! Alvast hartelijk dank aan de vele donateurs. Maar het werk is uiteraard nog niet af. Help ons om de unieke natuurrijkdom van het Stappersven – Kalmthoutse Heide te herstellen, met een gift of een schenking ten voordele van het gebied! Wist je dat je met een gift van € 30 al 120 m² heide kan beschermen? Bovendien krijg je van Natuurpunt een fiscaal attest waarmee je een belastingvermindering geniet.

Stormachtige opening wandelpad Muisbroekbos

Op 28 februari konden liefhebbers een initiatie 'Nordic Walking' volgen tijdens de opening van het nieuwe wandelpad in de Muisbroekbos, de jongste telg van Natuurpunt. Daarnaast waren er nog twee groepen gewone wandelaars die werden begeleid door natuurgidsen. Vlak voor de laatste groep terugkwam bij de tent, barstte een storm los met felle regen. We konden nog even beschutting vinden onder het tentzeil en genieten van een borrel voor het te erg werd en we ons verplicht zagen op te kramen. Dit kon je wel een echte 'doop' noemen van de Muisbroekbosjes!

Werken ecologische klimaatloods Ekeren gestart

Het langverwachte moment is aangebroken. Natuur- en Landschapszorg vzw, het sociaal economiebedrijf van Natuurpunt, kon onlangs starten met de bouw van de ecologische klimaatloods aan de Donkweg in Ekeren. Het nieuwe gebouw wordt een moderne huisvesting, aangepast aan de huidige veiligheids- en milieunormen. Meer hierover kon je in het vorige nummer van Natuur.ruimte lezen. Een deel van de bouw van de loods zal door vrijwilligers van Natuurpunt uitgevoerd worden om het behoorlijk kostenplaatje van een nieuwbouwloods in toom te houden. Heb je tijd en zin om je technische capaciteiten te tonen, je uit te leven op een noeste betonplaat of net je (fijn)schildertalent te gebruiken, geef dan een seintje aan het Natuur.huis in Ekeren!

Antwerpen gastvrije stad voor gierzwaluwen

Natuurpunt Antwerpen Noord, stad Antwerpen en de Vlaamse overheid departement Leefmilieu, Natuur en Energie hebben op 28 april de eerste van in totaal 1.750 nestkasten voor gierzwaluwen geplaatst. De eerste nestkast werd opgehangen aan de schouwburg van CC Luchtbal. Dit indrukwekkend project, dat 1.750 gierzwaluwpaares nestgelegenheid biedt, is een mooi voorbeeld van samenwerking in het

Internationaal Jaar van de Biodiversiteit. Natuurpunt kiest geschikte locaties en volgt de gierzwaluwentpopulaties op. De Vlaamse overheid stelt 1.750 nestkasten ter beschikking en de stad Antwerpen hangt de nestkasten op. De nestkasten worden de komende drie jaar opgehangen aan heel wat stadsgebouwen, gebouwen van het stedelijk onderwijs, OCMW en autonome gemeentebedrijven.

Nieuwe vogelkijkwanden in De Kuifeend en de Grote Kreek

Wie naar één van de volgende geleide natuurwandelingen gaat in ons natuurgebied De Kuifeend en de Grote Kreek in Oorderen, zal kennis kunnen maken met drie splinternieuwe vogelkijk-

wanden. De kijkwanden laten je toe om de vogelrijkdom van het gebied van dichtbij te beleven. Met dank aan de vele vrijwillige medewerkers en de terreinploeg van Natuurpunt, die dit project mogelijk maakten! De Europese Commissaris voor Milieu Janez Potočnik heeft op vrijdag 21 mei een bezoek aan het natuurgebied De Kuifeend gebracht. Dit gebeurde niet toevallig op de vooravond van de Internationale Dag van de Biodiversiteit. De herinrichting van De Kuifeend en de Grote Kreek is een mooi bewijs dat de ontwikkeling van het Antwerpse zeehavengebied en de instandhouding van Europees beschermde natuur wel degelijk hand in hand kunnen gaan. De Eurocommissaris beklemtoonde de goede samenwerking tussen het Havenbedrijf en Natuurpunt.

Terreinbeheerder Ludo Benoy en havenschepen Marc Van Peel geven uitleg aan Eurocommissaris Janez Potočnik die door de telescoop kijkt.
Foto: Natuurpunt.

Rozetsteenkers duikt op langs lijn 12

Langsheen spoorlijn 12, ter hoogte van station Antwerpen-Noorderdokken is een mooie populatie van de rozetsteenkers opgedoken. Rozetsteenkers, of zandscheefkelk zoals de soort vroeger heette, is in Vlaanderen een zeer zeldzame soort die hoofdzakelijk langsheen spoorwegen opduikt. Ze houdt immers van zonnige plaatsen op droge, zandige of steenachtige, meestal kalkhoudende grond, wat meteen haar zeldzaamheid in Vlaanderen verklaart. We hopen dat deze fraaie voorjaarsbloeiër nog lang het perron kleurt.

Schoten ondertekent biodiversiteitscharter

Tijdens de Dag van het Park op zaterdag 30 mei ondertekende de gemeente Schoten het biodiversiteitscharter samen met Natuurpunt. Met de ondertekening in het park Vordenstein neemt Schoten daardoor als eerste gemeente in onze regio het engagement om op het terrein maatregelen te nemen tegen de achteruitgang van de biodiversiteit. In de volgende nummers van Natuur.ruimte lees je meer details over de concrete initiatieven die Schoten zal nemen.

Meer info

Voor meer informatie over deze onderwerpen kan je contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, tel. 03-541.58.25, antwerpennoord@natuurpunt.be, www.antwerpennoord.be.

Fort van Brasschaat!

Nacht van de vleermuis zaterdag 28 augustus

Tekst: Johan Vandewalle

Het millenniumjaar 2000 zullen we niet licht vergeten. Toen verkreeg

Natuurpunt immers een officiële concessie van de Krijgsmacht om het Fort van Brasschaat, onderdeel van het militair domein Klein en Groot Schietveld, te beheren als vleermuizenreservaat.

Na tien jaar hard werken – terugdringen van vandalisme en verstoring, inrichten van het gebouw om een constante temperatuur en luchtvochtigheid te behouden – mogen de resultaten gezien worden!

Moeizaam begin

Hoewel reeds lang bekend was dat de Antwerpse fortengordel een bijzondere aantrekkingskracht heeft op overwinterende vleermuizen, rijpt pas in het midden van de jaren '90 bij enkele vrijwillige medewerkers van Natuurpunt Antwerpen Noord de idee om ook iets rond het Fort van Brasschaat te ondernemen.

Stilaan werd het water tussen Defensie en Natuurpunt gelukkig minder diep. Het Fort van

Watervleermuis.

Foto: Marc Bruyndoncx (FFFS).

De ophaalbrug van het Fort van Brasschaat bestaat niet meer. Tijdens de Nacht van de Vleermuis zorgen we dat je toch veilig binnengeraakt.

Foto: Rafaël Delaedt.

Brasschaat was inmiddels ook aangewezen als Europees Habitatrichtlijngebied voor overwinterende vleermuizen. Vleermuizenbescherming en militair gebruik bleken uiteindelijk niet onverzoenbaar en in 2000 kreeg Natuurpunt een officiële concessie van Defensie om het Fort van Brasschaat te beheren als vleermuizenreservaat.

Vandalisme en verstoring

Van zodra de concessie een feit was, konden we aan de slag gaan in het Fort van Brasschaat om het gebouw nog interessanter te maken voor overwinterende vleermuizen. Fase één in het beheer was het terugdringen van vandalisme en verstoring. Ondanks het feit dat het Fort van Brasschaat een verboden militair gebied is, maakten vele groepen gebruik van het gebouw voor allerlei doeleinden.

Gevolg: niet alleen de slapende vleermuizen werden voortdurend verstoord. Het fortgebouw zelf puilde uit van allerlei afval en

stort. De eerste jaren nadat het fort in beheer werd genomen, sleurden tientallen vrijwilligers van Natuurpunt vele tonnen afval uit het fort. Ook het vrij houden van de fortgracht – die voortdurend werd vol gegooid met bomen en ander stevig materiaal – om de toegang tot het fort te vrijwaren verliep niet zonder problemen.

Inrichting voor vleermuizen

Na enkele jaren hard werken lukten we er in om het vandalisme en de verstoring in het fort terug te dringen, zodat we konden starten met de volgende fase. Die bestond er vooral in om tocht te voorkomen en er voor te zorgen dat temperatuur en vochtigheid zo constant mogelijk blijven.

Met respect voor de cultuur-historische waarde van het fortgebouw werden verschillende tochtgaten en scheuren in het gebouw opnieuw gedicht. Om het klimaat nog beter te regelen plaatsten we speciale deuren met

invliegopeningen voor vleermuizen.

Een verzande watergang werd met veel hard labuur opnieuw uitgegraven en geschikt gemaakt voor overwinterende vleermuizen. Een andere watergang werd hersteld in zijn oorspronkelijke staat. In de fortgedeelten met gladde wanden die ongeschikt waren voor overwintering, hingen we 'holle bakstenen' waartussen vleermuizen kunnen wegkruipen.

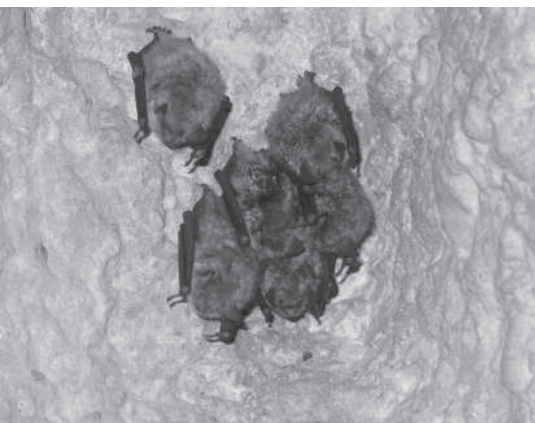
Het is slechts een greep uit de vele werkzaamheden die de vrijwilligers van Natuurpunt met veel enthousiasme hebben uitgevoerd en waarvoor een welgemeend dank-je-wel hier meer dan op zijn plaats is.

Van 320 naar 800

De resultaten van tien jaar inzet voor vleermuizen in het Fort van Brasschaat zijn dan ook navenant. Sinds de start van de tellingen van overwinterende vleermuizen in het fort steeg het aantal van 320 in 1996-1997 naar meer dan 800 in 2008-2009! Een resultaat waar Natuurpunt terecht trots op kan zijn.

De watervleermuis is met ruim 350 exemplaren nog steeds de algemeenste soort in het Fort van Brasschaat. Maar inmiddels

*Ingekorven vleermuis.
Foto: Dirk Swaenen.*

overwinteren er ook meer dan 140 franjestaarten. Voor deze laatste soort is het Fort van Brasschaat trouwens het tweede belangrijkste winterverblijf in Vlaanderen.

Daarnaast tellen we jaarlijks ook tientallen baardvleermuizen, grootoorvleermuizen en dwergvleermuizen in het fort. Af en toe komt ook de ingekorven vleermuis overwinteren in het Fort van Brasschaat. Bijna jaarlijks duikt de meervleermuis op, een in heel Europa zeldzame vleermuizensoort! Het zijn twee in heel Europa zeer zeldzame soorten.

Vleermuizen zijn geen vampieren

Geef toe, vleermuizen hebben iets geheimzinnigs. We kennen ze meestal slechts als plots opduikende en even later weer verdwijnende verschijningen in het donker. Wie een afbeelding van hun opengesperde vleugels bekijkt, droomt misschien weg naar prehistorische vliegende reptielen. Nochtans zijn vleermuizen helemaal geen angstaanjagende 'monsters', maar nuttige zoogdieren. Onze inheemse vleermuizen maken geen nest, ze zijn vies van bloed (want ze eten insecten) en ze zijn allesbehalve blind!

Ontdek het Fort en zijn vleermuizen

Er bestaan dus nog heel wat misverstanden rond vleermuizen. Daarom organiseert Natuurpunt Antwerpen Noord een unieke vleermuizenavond in het Fort van Brasschaat tijdens de Nacht van de Vleermuis op **zaterdag 28 augustus**.

Maak kennis met de vleermuizen van het fort en kom meer te weten over de bewogen geschiedenis. Na

Baardvleermuis. Foto: Fons Bongers.

een korte powerpointvoorstelling nemen we je mee doorheen de gangen en zalen van het fort op zoek naar vleermuizen.

Tijdens de Nacht van de Vleermuis nodigen we je dan ook graag uit om met het Fort van Brasschaat en haar vleermuizen kennis te maken. Een fascinerende ervaring voor de hele familie die je gewoon niet mag missen!

Praktisch

Trefpunt vanaf **19 u** aan de ingang van het Fort van Brasschaat in de Sionkloosterlaan z/n in Brasschaat. Er starten geregeld geleide historische wandelingen (vanaf 19 u) en vleermuizenwandelingen (vanaf 21 u).

Alle activiteiten zijn gratis. Warme kledij en stevig schoeisel zijn aangeraden. Vergeet zeker je zaklamp niet.

Voelen, kijken, eten... hoe doen insecten dat?

Tekst: Mart Pauwels

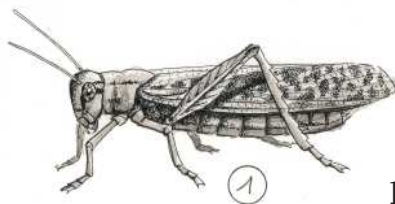
Tekeningen: Pascale Vantieghem

Insecten hebben geen mes en vork om te eten. Maar met hun scherpe kaken, roltongen en zuigsnuiten weten ze hun voedsel heel goed naar binnen te werken...

Eten met een tang

Insecten die planten eten, zoals keverlarven, rupsen en sprinkhanen, hebben allemaal korte stevige kaken. Je kunt ze niet helemaal vergelijken met de kaken van zoogdieren. Het zijn eigenlijk aangepaste poten. Niet om te lopen, maar om te eten. Ze zitten ook niet in de kop van het insect, maar wel er bovenop. De voorkaken gaan voortdurend als een tang open en toe.

Ze worden bewogen door sterke spieren. Ze kunnen voorzien zijn van een getande rand en vermalen niet alleen het zachte deel van een blad, maar ook taaie nerven en zelfs hout. Doorslikken hoeft niet. De achterkaken zijn beweeglijk en worden gebruikt om het vermalen voedsel naar binnen te werken.

Eten met naalden

Niet alle insecten met kaken zijn plantenetters.

Vleeseters, zoals loopkevers, lieveheersbeestjes en bidsprinkhanen hebben ook kaken, maar die zijn anders gevormd. Ze zijn aangepast om prooien te doden. Bij sommige insectenlarven, zoals de mierenleeuw en de larve van de geelgerande watertor werken de kaken als injectienaalden.

Hiermee wordt verlamrend of verterend sap in de prooi gespoten.

Eten door een snavel

Luizen en cicaden zijn snavelinsecten. Ze hebben een holle, puntig toelopende snuit. Daaruit komen de stiletten: lange puntige messen.

Daarmee boren ze een gaatje in de huid van een blad of de

bast van een tak. Zo komen ze in een kanaal terecht waar het voedselrijke plantensap doorstroomt. Dat sap wordt door de hele plant gepompt en staat

onder druk. Hebben ze zo'n kanaal aangeboord dan spuit het sap omhoog, in hun snuit. Bijen hebben een speciaal soort tong,

waarmee ze nectar uit bloemen halen. Die tong is lang en buigzaam. Bijen hebben ook kaken. Die gebruiken ze niet om te eten, maar om was te kneden bij het bouwen van cellen.

(A)

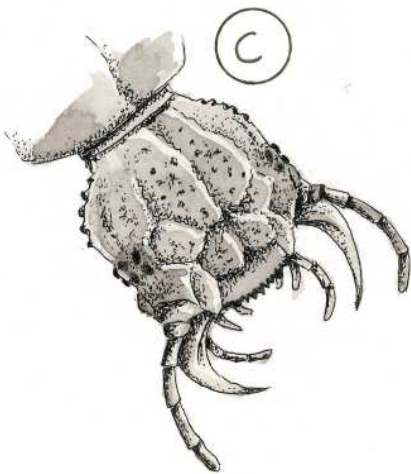
Drinken door een rietje

En dan zijn er nog insecten die alleen drinken zoals de vliegen. Die hebben geen kaken maar een korte, vlezige snuit die aan het einde verbreed is.

Ze kunnen daarmee voedsel opklikken en naar binnen zuigen. Vast voedsel zoals

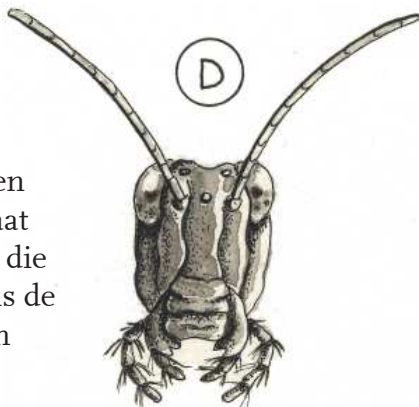

(B)

(C)

suiker lossen ze eerst op met speeksel. Vlinders leven van nectar, een zoete vloeistof die ze halen uit de bloemen. Ze hebben een lange roltong, die bestaat uit twee dunne gootjes die in elkaar haken. Ook als de nectar diep in de bloem zit, kunnen ze die er

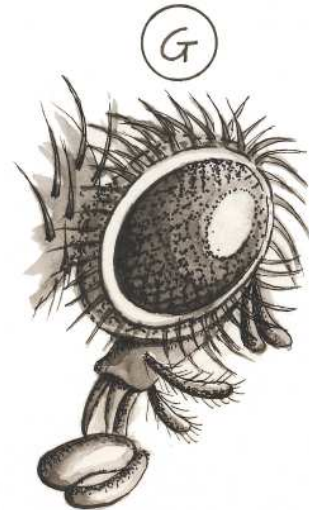
(D)

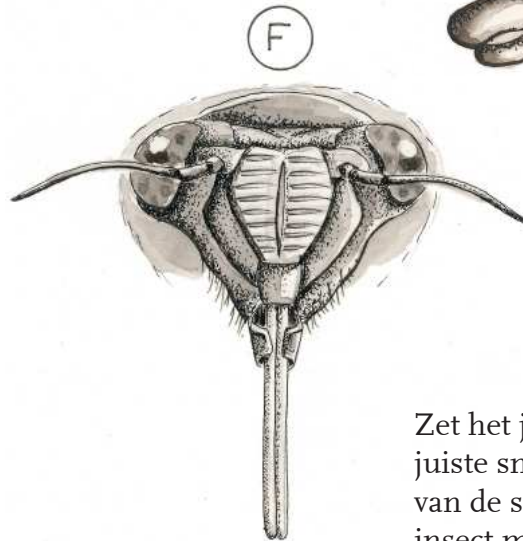
(E)

uitzuigen, net zoals je drinkt met een rietje.

De insectenrijkdom vertelt ons veel over hoe goed of slecht het gaat met onze natuur. Deze ongewervelden zijn ook heel gevoelig voor klimaatverandering!

(G)

(F)

Zet het juiste insect bij de juiste snuit. Pas wel op. Eén van de snuiten is niet van een insect maar van Snor.

(A)	
(B)	
(C)	
(D)	
(E)	
(F)	
(G)	

Tuin- en vijverweekend – Opstalvalleigebied

Onlangs werd het beheer van het Opstalvalleigebied aan Natuurpunt toegewezen. We hebben daarmee de twee grootste vijvers van Berendrecht en Zandvliet in onze 'tuin' liggen.

Het spreekt dan ook vanzelf dat we opnieuw deelnemen aan het

Open Tuin- en Vijverweekend in het polderdistrict. We voorzien enkele geleide wandelingen door het natuurgebied. Verder bemannen we een infostand waar we informatie verstrekken over de werking van Natuurpunt en hoe de mensen hun tuinen en vijvers natuurvriendelijk kunnen maken.

Kom dus zeker eens een kijkje nemen op **zaterdag 12** of **zondag 13 juni** tussen **10 u** en **18 u**. Trefpunt: Bomenbank Berendrecht, Antwerpse baan 110, Berendrecht.

Fase 1 van het Opstalvalleigebied. Foto: Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen.

Schemerwandeling in 't Asbroek

Schemerlicht geeft ons het gevoel van intimiteit en rust. Het is tevens dan dat onze ogen het minst zien, waardoor andere waarnemingen, zoals ruiken en voelen, scherper worden. Op deze momenten bereiken geuren en klimaat ons het best en worden onze zintuigen het meest geprikkeld. Een gids zal je tijdens deze wandeling begeleiden op **vrijdag 18 juni** in 't Asbroek van **20.30 u** tot **23 u**. Trefpunt: ingang 't Asbroek, Asbroeklaan te Schoten

Tuinwandelingen in Wuustwezel

In principe is het voor iedereen mogelijk om een groenten- of kruidentuintje aan te leggen. Zelfs mensen zonder tuin kunnen hun eigen kruiden kweken. Bieslook en peterselie kunnen bijvoorbeeld heel goed in potjes op de vensterbank. Zo creëer je niet alleen een paradijs voor jezelf, maar ook voor talrijke dieren en planten!

Natuurpunt, in samenwerking met Velt Wuustwezel, helpt je graag een eindje op weg en organiseert speciale tuinwandelingen met diverse thema's. Trefpunt: Wiezelo 61,

Gooreind telkens om **9.30 u**. Geef vooraf een seintje aan Gilbert Van Looveren, tel. 03-663.32.41, als je op één van deze wandelingen aanwezig wil zijn.

Zondag 27 juni: 'bessen, groenten en fruit in de tuin'. Biologisch eten is tegenwoordig heel populair. Waarom geen groenten en fruit uit je eigen tuin eten? Het is gezond, goedkoop, goed voor het milieu en heel leuk om te doen! En fruit en groenten uit de eigen tuin smaken nog altijd dat ietsje beter. Zelfs in de kleinste tuin is er meestal wel

ruimte voor een fruitboom of een bessenstruik.

Zondag 25 juli: 'insecten in de tuin'. Kom eens kijken en luisteren hoe je een tuin meer insectenvriendelijk kan inrichten. Betekent dit meer werk? Beslist niet. Hoe meer de natuur met rust wordt gelaten, des te beter en gevarieerder zal ze reageren. Is zo'n insectenvriendelijke tuin 'slordig' of 'niet netjes'? Elke tuinliefhebber kan zelf kiezen hoe ver hij wil gaan. Ook kleinschalige, verdoken en weinig zichtbare tuinaanpassingen bewijzen hun nut.

Zomerse bijscholing op dinsdagavonden

De werkgroep Educatie organiseert deze zomer een reeks bijscholingswandelingen. Elke wandeling gebeurt in een ander natuurgebied, telkens op dinsdagavond.

6 juli – Mastenbos

We maken een deugdlopende tocht in het Mastenbos. Dit gebied heeft een totale oppervlakte van 154 ha en strekt zich uit tussen de Oude Galgenstraat en de Kalmthoutse Steenweg. Het Mastenbos heeft een hoge landschappelijke waarde. We wandelen er door statige lanen, langs waterpartijen, heideveldjes, ruige graslanden en bosgedeeltes. We kunnen er volop genieten van een gevarieerde fauna en flora. Afspraak aan de hoofdingang van het Mastenbos, Oude Galgenstraat in Kapellen om **19.30 u.**

13 juli – Galgeschoor

Het Galgeschoor, ten noorden van Lillo-fort, is één van de laatste brakwaterschorren van de Schelde. De plantengroei is aangepast aan het wisselende zoutgehalte van het getij. Met de fauna in het slik is het net hetzelfde verhaal: haven-pissebedden, slikgarnalen en enkele typische wormen bewonen de slikken en schorren van het Galgeschoor. Het gebied ligt naast het historische Fort Lillo, midden in de industrie van de Antwerpse haven. Afspraak op de centrale parking van Lillo-Fort om **19.30 u.**

20 juli – Fort 7

In Wilrijk ligt een uniek natuurgebied. Uniek door de combinatie van natuurbehoud en monumentenzorg. Fort 7 is het best bewaarde fort. Sinds 1985 beheert Natuurpunt het. Een rijke variatie aan biotopen zorgt voor een hoge diversiteit in flora: wilde en halfwilde graslanden, gemengd

loofbos, struwelen, oude muren, wegbermen, dijktafuds, vijvers en oevers. Uiteraard ontbreken ook de vleermuizen niet! Trefpunt aan infolokaal 'De IJsvogel' in het Fort 7, Legerstraat te Wilrijk om **19.30 u.**

27 juli – Hobokense Polder

Dit stuk natuur aan de zuidkant van Antwerpen zit geprangd tussen de Schelde, Hoboken en de industrie van Petroleum-Zuid. Natuurpunt Hobokense Polder beheert het. Het gebied heeft zijn naam te danken aan de vroegere polder die zich hier langs de oever van de Schelde uitstrekte. Sinds de ophogingen vanaf de jaren zestig is dat gebied definitief veranderd. Een nieuw landschap, dat door snelle evolutie van flora en fauna ook nu nog voortdurend verandert, is ontstaan. Afspraak om **19.30 u** aan het station van Hoboken-Polder, Berkenrodelei in Hoboken.

3 augustus – Bospolder

Bij de havenuitbreiding werd het gebied opgespoten. Daarna veroverde de natuur langzaam het vernielde gebied en in 2002 werd hier een natuurinrichtingsproject uitgevoerd. Graslanden, ruigten, bos en moeras wisselen af met ondiepe plassen. Langs grachten en open water ontwikkelde zich rietland. Heel wat planten en dieren vinden hier een geschikt plekje. Trefpunt om **19 u** aan de voetgangersbrug over de A12 (kant domein Muisbroek) op het einde van de Vierkerkenstraat in Antwerpen – Schoonbroek.

17 augustus – Kooldries-Hoofswaer

De Kooldries-Hoofswaer ligt in Brecht, vlak naast het kanaal Dessel-Schoten. Tijdens het graven

van dit kanaal in de 19de eeuw ontdekte men dikke kleilagen in de ondergrond. Zo ontstonden de talrijke kleiputten. Deze putten zijn na de kleiwinningen in verval geraakt, gevuld met regenwater en verbost met wilgenstruwelen. Sinds de opening dit voorjaar is een wandelpad opengesteld zodat je nu in het gebied Kooldries-Hoofswaer kan genieten van de prachtige natuur. Afspraak op de parking van de Cuvée hoeve, Vaartdijk 4, Brecht om **19 u.**

24 augustus – Opstalvallei

Het Opstalvalleigebied is een groot aaneengesloten nieuw te creëren natuurgebied tussen Berendrecht en het havengebied. Een prachtig voorbeeld van hoe Natuurpunt, NMBS en het Havenbedrijf economie en natuur weten te verzoenen in het havengebied. De eerste fase van het project werd vorig jaar opgeleverd. Er werden twee grote vijvers uitgegraven en met de specie werd een bufferdijk en panoramisch uitkijkpunt aangelegd. Afspraak om **19 u** aan de hoek Zoutestraat en de St. Janbaptiststraat, Berendrecht.

Vergeet je lidkaart niet!

Als lid van Natuurpunt word je extra verwend. Niet-leden betalen € 1,00 per persoon voor deelname aan de natuurwandelingen in één van onze natuurgebieden. Natuurpunt-leden en hun gezinnen mogen gratis deelnemen aan al onze activiteiten (tenzij anders vermeld). Je hoeft alleen je lidkaart van Natuurpunt mee te brengen! Voor meer informatie over onze natuuractiviteiten kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis van Natuurpunt Antwerpen Noord, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, www.antwerpennoord.be.

Huiszwaluw.

Foto: Jan Helsen (FFFS).

Op uitkijk naar de zwaluwen...

De zomer is net in het land... en dan trekken we er graag op uit voor een rustig fietstochtje (+ 35 km) vanuit Ekeren via de haven tot Stabroek, op zoek naar de zwaluwen. Wie meer wil weten over onze huis-, boeren- en gierzwaluwen, wordt verwacht op **zondag 27 juni om 13.30 u.** Einde voorzien omstreeks 18 u. Afspraak aan Bospolder, voor de voetgangersbrug over de A12 (kant

Vierkerkenstraat) op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek-Antwerpen. Niet vergeten: fiets, helm en fluovestje, reserveband, verrekijker. Inschrijven via Natuur.huis, **antwerpennoord@natuurpunt.be**, tel. 03-541.58.25.

De Heide dichtbij

Tijdens de bloeiperiode van de struikhei is de Kalmthoutse Heide, terecht, een echte trekpleister. Veel Kapellenaars weten echter niet dat men dichtbij heel wat rustiger kan genieten van purperen heideveldjes, bijvoorbeeld in het Mastenbos. Ontdek deze veldjes samen met ons op **zondag 22 augustus**. We spreken af om **10 u** aan de hoofdingang Mastenbos, Oude Galgenstraat, in Kapellen.

Leven in en om de eendenvijver in het Mastenbos

Het Mastenbos telt uiteenlopende biotopen. Op **zondag 27 juni** vestigen we de aandacht op zowel de natuurlijke als de aangelegde waterpartijen. Op weg naar de vijver kleuren zomerbloeiende bermen. De langgerekte eendenvijver zelf is de ideale plaats om even te scheppen en de

waterdiertjes van dichtbij te bekijken. Daarna zetten we ze uiteraard terug in hun natuurlijke omgeving.

Trefpunt: hoofdingang Mastenbos, Oude Galgenstraat, 2950 Kapellen om **14 u.**

Avondsfeer opsnuiven in Het Rood

Na een drukke werkweek kan je enorm genieten van een weldoende avondwandeling. Bij valavond wordt de natuur intenser ervaren dan overdag. Bomen tekenen zich scherper af tegen de lucht; geluiden worden duidelijker waargenomen. De kans is groot dat je de uil hoort roepen. Een

ontmoeting met een ree is geen uitzondering.

Deze avondwandeling zal op een originele manier opgevat worden. Aarzel dus niet om te komen op **zaterdag 17 juli om 20 u.** Trefpunt: Hoek Biartlei – Streepstraat in Kapellen.

Zomerse avondwandeling in de Bospolder

Wat is er meer ontspannend dan een zomerse avondwandeling? Hopelijk genietend van de koelte na een warme dag... Je wordt alvast hartelijk uitgenodigd om met ons te komen wandelen in de Bospolder. We zullen vooral aandacht besteden aan de biodiversiteit ter plaatse en op ruimer vlak.

Afspraak op **vrijdag 2 juli om 19.30 u** aan de voetgangersbrug over de A12 (kant domein Muisbroek) op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek-Antwerpen

Wandeling in Het Wijtschot

Zomer, voor onze streek de warmste periode. De pioniersvegetatie van het natuurgebied Het Wijtschot versterkt deze voeling met de omgeving. Het witte zand, de ogenschijnlijke fata morgana en de pogingen van de natuur om te overleven, zijn in dit gebied duidelijk waar te nemen. We ontdekken de contrasten tussen zeer oude bodems en de effecten van water hierop. De verdediging van streekeigen natuur is duidelijk zichtbaar. Hoe gaan wij hiermee om? Een oproep aan de lokale bevolking, natuurliefhebbers en andere gebruikers van het gebied om deze wandeling mee te maken. Afspraak op **zondag 29 augustus om 10 u** aan de parking Vier Notelaars, Wijtschotbaan, Schoten.

Grachtenwandeling in het Galgeschoor

Een schor wordt door ontelbare grachten en geulen dooraderd. Sommigen zijn heel duidelijk te zien, anderen leiden een grotendeels verborgen bestaan.

We nemen je op **zondag 1 augustus** mee op een verkenning door het schor, waar zich een heel nieuwe wereld voor je opent, op het niveau van het schor. Als warmmaker kan je op een droge en moddervrije manier meegenieten van een grachtenwandeling. Deze grachtentocht vergt een wat zwaardere fysieke inspanning en is niet aangewezen voor mensen met gezondheidsproblemen of die slecht te been zijn. Modderbestendige kleding is aan te raden evenals reservekleding. Vergeet zeker geen goed aanzittende rubberlaarzen! Afspraak om **14 u** aan de parking Lillo-Fort, Scheldelaan.

Foto: Rafaël Delaedt.

Kevers en andere kriebelbeestjes in het Groot Buitenschoor

Tot onze grote verrassing blijkt een schor heel wat soorten kevers onderdak te verschaffen. Wij gaan op **zondag 5 september** op zoek naar deze kriebelbeestjes.

De kevers zijn waarschijnlijk de soortenrijkste insectenorde, en daarmee ook de grootste orde van het hele dierenrijk, hoewel ook de tweevleugeligen, de vlinders en de vliesvleugeligen zeer grote orden zijn, waarin bij meer onderzoek ook nog steeds meer soorten worden ontdekt. Er zijn zo'n 300.000 keversoorten beschreven (peildatum 1970), wat overeenkomt met 40% van alle

insectensoorten. Men vermoedt dat er nog eens twee keer zoveel nog níet beschreven zijn.

De taxonomie van de kevers bevat daarom, om het overzicht te behouden, vrij veel tussenlagen (zoals onderorde, superfamilie, onderfamilie, sectie en subgeslacht) naast de gebruikelijke indeling in orde, familie, en geslacht.

In Nederland en België komen ca. 4.000 soorten kevers voor, waaronder veel waterkevers zoals de geelgerande watertor en het schrijvertje. Bekende landkevers

zijn bv. de lieveheersbeestjes en coloradokevers. Afspraak om **9.30 u** aan het e-paviljoen BASF (Scheldelaan tegenover ingang 6).

Eenhoornmestkever.
Foto: Jan Helsen (FFFS).

Op stap met De Kuifleeuwerik

Natuureducatieve wandeling het Buitengoor

Moerasgebied, natte heide, hooiland, gemengd bos en enkele vennen... Het kleine natuurgebied Buitengoor in Mol heeft het allemaal. Het samenkomen van zuiver kwelwater en kalkrijk Maaswater zorgt voor een unieke vegetatie. De beheerwerken door Natuurpunt hebben het Kempense landschap in ere hersteld. Dankzij deze inspanningen zijn verdwenen plantensoorten hier weer opgedoken. Zeker een bezoek waard! Trefpunt op **zondag 20 juni** om **8.30 u** aan het rond punt van Wommelgem. Einde van de uitstap rond 16.30 u.

Kooldries-Hoofsweer

Natuurpunt en ANB sloegen de handen in elkaar en er ontstond een boeiende dynamiek met een schitterend resultaat tot gevolg! In beide gebieden werden inrichtingswerken uitgevoerd om de wandelaar of natuurliefhebber beter te ontvangen en te informeren. Oevers van poelen werden opengemaakt, oude gebouwen verwijderd en er werd een vogelkijkwand geplaatst. Hoog tijd dus om dit gebied eens te bezoeken. Trefpunt op **zondag 4 juli** om **13.30 u** aan het NMBS-station Antwerpen-Oost (Plantin Moretuslei, Borgerhout).

Anderstad – Lier

Het natuurgebied Anderstad is gelegen ten zuidwesten van Lier tussen het Netekanaal en de Nete. Het gebied bestond uit hooibeemden en stukjes broek die geregeld onderliepen. Nu is het gebied een paradijs voor water- en waadvogels en bewoners van het riet. Kenmerkend voor het gebied zijn de vele eendensoorten. Vlakbij zijn er vrij grote kolonies van blauwe reiger en aalscholver. Talrijke koppels blauwborst en rietgors broeden er elk jaar. In de lente en zomer fladderen op de bloemrijke bermen heel wat vlinders rond. Wie mee wil genieten van al dit moois, kan met ons mee op **zondag 18 juli** om **13.30 u**. Trefpunt op de parking van Carrefour (ring Lier).

Vogeluitstap Veerse meer en Wissenkerke

Wissenkerke wordt omringd door bijzondere natuurgebieden. Waardevolle stukken natuur, waar je als mens weer tot jezelf kunt komen. Het Veerse Meer heeft nog altijd een grote vogeldichtheid. Vooral de middenplaten zijn druk bezochte foerageerplaatsen voor steltlopers. We gaan op zoek naar deze steltlopers op **zondag 1 augustus** van **9 u** tot 17 u. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat, Kapellen – Putte.

Fietseling Bergse Diepsluis, Tholen en Philipsdam

Al fietsend kan je op **zondag 22 augustus** de mooiste plekjes van het eiland Tholen in Zeeland ontdekken. Twee bruggen, de Philipsdam en de Oesterdam (Bergse Diepsluis) vormen de verbindingen tussen Tholen en het vasteland. De vele fietspaden zorgen ervoor dat iedereen rustig van de prachtige omgeving kan genieten. Trefpunt: kruispunt Driehoek en Ertbrandstraat, Kapellen – Putte om **9.30 u**.

Meer info

Vergeet niet om voor alle activiteiten telkens picknick (voor activiteiten van een hele dag), drank, kijker en veldgidsen mee te brengen. **Legende:**

Activiteit voor het hele gezin

Wandeling

Fietstocht (fiets meebrengen)

Mogelijkheid tot kostendelend vervoer

Voor alle activiteiten van De Kuifleeuwerik kan je terecht bij Roger Huysmans, tel. 03-324.88.05 of 0485-92.58.53

Zeehondenkijken aan de Zimmermangeul

Een zeer belangrijke zeehonden-rustplaats in de Westerschelde ligt aan de Zimmermangeul. Aan de steile rand van deze geul vinden de gewone zeehonden de nodige rust om bij laag water te soezelen in de zon. Hier worden jaarlijks één of meerdere jongen geboren.

Op **zondag 29 augustus** mogen we rekenen op de aanwezigheid van Jaap Van der Hiele van

EHBZ Zuid West – Eerste Hulp bij Zeezoogdieren. Hij geeft jullie meer uitleg over wat er gebeurt met een gestrande zeehond of een ander zeezoogdier. Een unieke kans om kennis te maken met zijn interventievoertuig. Afspraak om **12 u** aan het e-paviljoen tegenover ingang 6 van BASF aan de Scheldelaan.

Hoogwater op het schor

Slik en schor staan onder de niet aflatende wisselwerking van eb en vloed. Dat het rond 9 u hoogwater is, is mooi meegenomen; zo heb je ineens een kijk op de effecten van het getij op dit gebied.

Afspraak op **zondag 4 juli** om **8.30 u** aan de parking Lillo-Fort, Scheldelaan.

Cursus vogeltrek september en oktober te Brasschaat

Eén van de meest boeiende gebeurtenissen in de natuur is de vogeltrek. Al heel lang zijn mensen gefascineerd door dit verschijnsel. Het is de droom van elke vogelaar.

Miljarden Aziatische en Europese vogels die elk najaar op weg gaan in een instinctieve reactie op de kortere dagen, de slinkende voedselvoorraden en het koeler weer. Sommige vogels leggen korte afstanden af, andere vliegen duizenden kilometers en passeren bergketens en woestijnen die van oost naar west over ons Oostelijk halfmond lopen, of vliegen er omheen. Velen zullen landen in Afrika of op de ijzige rand van Antarctica. Wanneer het ritme van de natuur verandert, vliegen de overlevende vogels weer naar het noorden.

Deze trek, ontstaan aan het einde van de laatste ijstijd, is minstens 15.000 jaar oud. Wetenschappers beginnen nu pas meer en meer te ontdekken hoe vogeltrek werkt. Koen Leysen van Natuurpunt Educatie zal ons in twee theorieavonden op weg helpen om het fenomeen van de vogeltrek te leren begrijpen. De theorielessen gaan door in de

De meeste sternensoorten kan je alleen tijdens de trek in onze streken waarnemen. Foto: Jan Helsen (FFFS).

Mikerf, Mikhof 25, Brasschaat op **dinsdagen 21 en 28 september**, van **19.30 u** tot 22.30 u.

Er zijn twee praktijkdagen per deelnemer aan de cursus mogelijk. Je kan kiezen uit: **zondagen 3, 10 en 17 oktober** naar de trektelpost van de Bospolder onder begeleiding van Bram Vogels, of op **zaterdagen 9, 16 en 23 oktober** naar de trektelpost van het Groot

Schietveld onder begeleiding van Peter en Dirk Symens.

Kostprijs voor deze cursus is € 20 voor leden en € 25 voor niet-leden, te storten op het rekeningnr. van Natuurpunt Brasschaat: BE89 7000 1619 3485. Schrijf snel in bij het Natuur.huis voor deze cursus, want de plaatsen zijn beperkt en er zijn veel geïnteresseerden.

Vlinder mee!

Tekst: Koen Vanagtmael

We blijven groeien, zowel in ledenaantal als in hectaren

natuurgebied. Dat is prachtig, maar het betekent natuurlijk ook meer werk. Natuurpunt werd groot dankzij de inzet van de vele vrijwilligers, die we ook vandaag niet kunnen missen. Als je tijd en zin hebt om mee de handen uit de mouwen te steken, ben je dan ook van harte welkom... De natuur zal je dankbaar zijn!

Bruin zandoogje. Foto: Jan Helsen (FFFS).

Dat dit concept werkt, is al geruime tijd bewezen, Natuurpunt Antwerpen Noord telt veel enthousiaste kernen en werkgroepen. Ook een aantal andere organisaties werkt hoofdzakelijk met vrijwilligers en verzetten op deze manier zeer veel nuttig en zinvol werk. De meeste niet-gouvernementele organisaties (NGO's) kunnen om budgettaire redenen niet alles door professionele medewerkers laten doen en zijn noodgedwongen aangewezen op de vrijwilliger.

Argusvlinder. Foto: Frank Goossens.

Fundering voor nieuwe werkgroepen

Natuurpunt Antwerpen Noord heeft een aantal lokale werkingen verspreid over diverse gemeenten. Vanuit deze lokale werkingen worden soms vragen of ideeën aangereikt die gebundeld kunnen worden om een nieuw geheel te vormen. Een vlechtwerk van lokale initiatieven vormt dan een gloednieuw project.

De voorbije maanden zijn een aantal initiatieven doorgestroomd; initiatieven die samen iets moois kunnen vormen: een combinatie van kleine landschapselementen, vlinderwandelingen en inventarisaties.

De lokale werking Wuustwezel is al jaren actief bezig met het organiseren van tuinwandelingen. Elke wandeling snijdt een bepaald onderwerp aan, van eetbare planten tot insecten in de tuin. Binnen deze werking wordt ook actief gesensibiliseerd rond kleine landschapselementen (KLE's). In

de landelijke gemeente zijn immers nog tal van mogelijkheden met knotwilgen,

Kleine vos. Foto: Frank Goossens.

houtkanten, wegbermen en beken. De combinatie van deze KLE's met vlinders is een prachtig instrument om mensen te informeren over het nut ervan voor onze biodiversiteit. Wil je zelf ook meewerken aan kleine landschapselementen binnen de gemeente Wuustwezel neem dan contact op met de vrijwilligers van de lokale werking Wuustwezel. Vorig jaar heeft de werking

Wuustwezel ook enkele andere leuke en interessante activiteiten georganiseerd. Zo was er bijvoorbeeld de 'oranjetipjeswandeling' en de 'nacht van de mot'.

Een 'beet' van vlinders?

Stabroek heeft net een succesvolle vlinderwandeling achter de rug. In het Elsenbos gingen een aantal enthousiaste vrijwilligers en geïnteresseerden op pad op zoek naar onze mooiste vlinders. De bossen, de open plekken en de daaraan gekoppelde bosranden zijn het ideale biotoop voor vlinders. Binnen de werking Stabroek is het idee ontstaan om een vlinderwerkgroep op te richten. Deze werkgroep zal alle vrijwilligers de mogelijkheid geven hun interesse in en kennis van vlinders verder uit te bouwen.

De nieuwe vlinderwerkgroep zal zich in eerste instantie richten op het bestuderen en herkennen van onze dagvlinders, niet alleen in Stabroek maar in heel het werkingsgebied van de vereniging. Het herkennen van deze dagvlinders is niet echt moeilijk omwille van het – helaas – beperkt aantal soorten dagvlinders. Gelukkig kom je binnen de natuurgebieden een behoorlijk aantal soorten tegen

Icarusblauwtje. Foto: Hugo Wouters.

Distelflinder. Foto: Rafaël Delaedt (FFFS).

zodat een 'vlindertocht' echt wel boeiend is! Een voorsmaakje over het determineren van vlinders krijg je op pag. 4 in het artikel over het bruin blauwtje en het icarusblauwtje.

Wil je mee vlinderen in deze gloednieuwe werkgroep, kom dan mee je vleugels uitslaan op de opstartvergadering op **maandag 21 juni** om **20 u** in het Natuur.huis! Op deze opstartvergadering krijg je alvast een overzicht van onze meest voorkomende dagvlinders en worden de doelstellingen van de werkgroep toegelicht.

In een later stadium komt er binnen de vlinderwerkgroep een uitbreiding naar het bestuderen van nachtvlinders. De op het eerste zicht klassieke 'mot' heeft immers veel meer te bieden dan de naam doet vermoeden. Grote nachtvlinders met schitterende kleuren hebben al dikwijls verwonderde blikken opgeleverd!

De lokale werking in Brasschaat speelt dan weer met de idee om in het voorjaar van 2011 een uitgebreide vlinder cursus te organiseren. Als je je wil verdiepen in onze (nacht)vlinders kan je alvast je plaatsje reserveren!

Vlinder mee!

En heb je de smaak te pakken, neem dan zeker deel aan het nationale vlindertelweekend van Natuurpunt op **zaterdag 31 juli** en **zondag 1 augustus**! Meer informatie over het vlindertelweekend op **www.natuurpunt.be/vlindermee**. Op de site vind je een heleboel nuttige en toffe informatie over vlinders.

Tussen water en land: amfibieën

Tekst: Saskia Verbaenen & Ivo Wildiers

Foto's: Jan Van Der Voort (Hyla)

Amfibieën waren waarschijnlijk de eerste gewervelde dieren die de overstap maakten van water naar land. Vandaag zijn ze nog steeds vis noch vlees en leiden ze een merkwaardig dubbelleven. Het welzijn van de kwetsbare kikkers, padden en salamanders is een belangrijke aanwijzing voor de kwaliteit van het milieu en van ons ecosysteem. Diertjes om te koesteren dus!

Alpenwatersalamander.

Het begint in het water

Padden, kikkers en salamanders brengen het eerste deel van hun leven door in het water, bijvoorbeeld in een beek of een poel waarin de volwassen dieren hun eitjes leggen. Een geleilaag beschermt de eitjes tegen onder meer infecties en uitdroging. Kikkers zetten hun eitjes af in klompen, de kikkerdril. Padden leggen eisnoeren die ze vasthechten aan een waterplant, rietstengel of tak. De snoeren kunnen 3 tot 4 meter lang zijn. De meeste salamandervrouwtjes hechten losse eitjes vast aan stenen of waterplanten. Dat gebeurt met de grootste zorg: een salamandervrouwtje is soms uren bezig om haar eitjes behoedzaam

Vinpootsalamander.

in de bladeren van waterplanten te verpakken. Uit de eitjes groeien larven - bij de kikkers zijn dat de alom bekende kikkervisjes of dikkopjes. Veel van de larven sneuvelen voortijdig tussen de kaken van insecten die in het water leven of in de bek van vissen of vogels. Salamanders eten trouwens ook wel de eitjes en larven van kikkers op.

Standhouden als volwassene

De overlevers ontwikkelen zich tijdens de metamorfose verder tot volwassen dieren die ook op het land kunnen leven. Volwassen amfibieën ademen op drie manieren: via hun longen, hun huid en inwendige of uitwendige kieuwen. Ze kunnen hun eigen lichaamstemperatuur niet regelen en benutten de zon en de omgevingstemperatuur om zich op te warmen en energie op te doen. Zowel in het water als op het land zijn amfibieën vooral 's nachts actief. Overdag verschuilen ze zich of graven ze zich in. Ook voor amfibieën geldt het principe 'eten en gegeten worden'. Vossen, egels of bruine ratten en vogelsoorten als reigers,

uilen of kraaien eten amfibieën. Bij bunzings tref je soms zelfs een hele voedselvoorraad bruine kikkers aan. Amfibieën eten zelf dierlijk voedsel zoals insecten. Hun driehoekige tanden dienen om hun prooi vast te klemmen, niet om die te vermalen of stuk te bijten. Kikkers en padden gebruiken hun tong om voedsel te pakken te krijgen, al dan niet gecombineerd met een welgemikte sprong. Salamanders vangen hun prooi door ernaar te happen. Sommige amfibieën bezondigen zich aan kannibalisme: zo durft de grootste Vlaamse soort, de kamsalamander, zich te goed doen aan kleinere salamandersoorten. Amfibieën zijn in staat om een lange periode zonder voedsel te overbruggen, zeker bij lagere temperaturen. De winter is een rustperiode, die ze ingegraven op de bodem van een poel of ingegraven op het land doorbrengen.

Tijd voor de liefde

De meeste volwassen amfibieën brengen het grootste deel van hun leven buiten het water door. Maar om zich aan de liefde te wijden

gaan ze het water in. Onze inheemse soorten gaan op zoek naar het andere geslacht wanneer er regenval is en de temperatuur naar 7 graden stijgt. Dat gebeurt in het vroege voorjaar, meestal in februari. De zogenaamde paddentrek komt dan op gang, maar ook kikkers en salamanders gaan op weg. De mannetjes ontwaken als eerste en gaan op zoek naar een vrouwtje. Tijdens het paren is er geen rechtstreeks seksueel contact tussen de mannetjes en de vrouwtjes. Mannelijke kikkers en padden omklemmen een vrouwtje en bevruchten de eitjes op het ogenblik dat ze gelegd worden. Soms spelen ze op veilig en laten ze zich al een heel eind van de poel vandaan meedragen op haar rug. In hun drang naar een vrouwtje maken de mannetjes niet altijd het juiste onderscheid. Ze durven alles omklemmen dat qua vorm wat op het zo begeerde vrouwtje lijkt, van een steen tot een vis of... een ander mannetje. In het heetst van de strijd ontstaat in het water wel eens een kluwen van elkaar omklemmende padden of kikkers die allemaal op een vrouwtje uit zijn. Een vrouwtje dat zich in het midden van dat kluwen bevindt, kan dat soms zelfs met de dood bekopen. Mannetjessalamanders maken hun vrouwtjes dan weer uitgebreid het hof. Ze ontwikkelen in de paartijd

Bruine kikker.

Kamsalamander.

prachtige kleuren of een mooie kam en voeren een uitgebreide paringsdans op als ze een vrouwtje voor zich willen innemen. Het mannetje zet sperma af in het water, dat het vrouwtje opneemt in haar cloaca. De eitjes worden inwendig bevrucht, in het lichaam van het vrouwtje.

Tuinvijvers helpen

De verstedelijking schrijdt verder, en net zoals andere diersoorten hebben amfibieën veel last van een versnipperd leefgebied. Voor het voortbestaan van amfibieën is water cruciaal. Watervervuiling is dus een struikelsteen op het amfibieënpad, net zoals het verdwijnen van veedrinkpoelen. Tuinen, tuinvijvers en poelen vormen een mooie en soms essentiële aanvulling op de resterende natuur. Beschik je over een vijver in je tuin of overweeg je er één aan te leggen? Maak hem dan amfibievriendelijk! Het is wel kiezen: óf vissen, óf amfibieën. Vissen eten immers in een mum van tijd het hele amfibieënnageslacht op. Zorg ook voor glooiende randen zodat de dieren in en uit het water kunnen. Haal nooit amfibieën weg uit de natuur om ze in je vijver te zetten, en koop ze ook niet in de winkel. Inheemse soorten mogen niet

worden verkocht, en uitheemse soorten zet je best niet uit omdat ze de inheemse amfibieën kunnen verdringen. Als je je vijver geschikt hebt gemaakt voor kikkers, padden en salamanders komen ze na een beetje geduld gewoon vanzelf!

Met dank aan Bart Hellemans, voorzitter van Hyla, voor zijn opmerkingen en aanvullingen.

Hyla

Hyla is de amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt. De werkgroep zorgt voor studie, educatie en wetenschappelijke publicaties en onderneemt ook concreet actie. Zo helpen de lokale werkgroepen tijdens de paddentrek jaarlijks tienduizenden amfibieën op weg naar hun voortplantingswater veilig de straten over (deze lente stond de teller begin mei op 150.000!). Voor tips om een amfibieënvijver aan te leggen of andere wetenswaardigheden over amfibieën kan je terecht op de website van Hyla. Je vindt er ook een beschrijving van de inheemse soorten en opnames van de geluiden die ze maken. Meer info op de website www.hylawerkgroep.be.

Hieronder vind je een chronologisch overzicht van onze activiteiten. De praktische informatie staat bij elke activiteit vermeld tenzij er elders in dit blad meer aandacht aan wordt besteed.

Meer informatie kan je ook bekomen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55 of e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Voor de meest actuele informatie kan je ook op onze websites terecht: www.antwerpennoord.be en www.scheldeschorren.be.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier.

juni

woe 10 8 u, Antwerpen – Ekeren, zangvogelcursus, Oude Landen, zie vorig nr.

zat 12 9.30 u, Schoten, familiewerkdag in 't Asbroek, zie p. 9

zat 12 10 u, Antwerpen – Berendrecht, Opstalvalleigebied, tuin- en vijverweekend, zie p. 18

zon 13 10 u, Antwerpen – Berendrecht, Opstalvalleigebied, tuin- en vijverweekend, zie p. 18

vrij 18 20.30 u, Schoten, schemerwandeling in 't Asbroek, zie p. 18

zon 20 8.30 u, Wommelgem, natuureducatieve zomerwandeling Buitengoor, zie p. 22

maa 21 20 u, Antwerpen – Ekeren, startvergadering vlinderwerkgroep, zie p. 25

don 24 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur Natuurpunt Antwerpen Noord, vraag de agenda in het Natuur.huis

zat 26 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 9

zon 27 9.30 u, Wuustwezel – Gooreind, tuinwandeling, zie p. 18

zon 27 13.30 u, Antwerpen – Ekeren, zwaluwen-fietstocht, zie p. 20

zon 27 14 u, Kapellen, wandeling Mastenbos, zie p. 20

maa 28 9.30 u, Stabroek, werkdag Schans Van Smoutakker, zie p. 9

juli

vrij 2 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, zomerse avondwandeling Bospolder, zie p. 20

zon 4 8.30 u, Antwerpen – Lillo, hoogwaterwandeling, Galgeschoor, zie p. 23

zon 4 13.30 u, Brecht, uitstap Kooldries-Hoofswear, zie p. 22

din 6 19.30 u, Kapellen, zomerse bijscholing Mastenbos, zie p. 19

zat 10 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag in Oude Landen, zie p. 9 en 32

zat 10 18 u, Antwerpen – Ekeren, hooifeest, zie p. 9 en 32

din 13 19.30 u, Antwerpen – Lillo, zomerse bijscholing Galgeschoor, zie p. 19

zat 17 20 u, Kapellen, avondwandeling Het Rood, zie p. 20

zon 18 13.30 u, Lier, natuureducatieve middaguitstap Anderstad, zie p. 22

din 20 19.30 u, Antwerpen – Wilrijk, zomerse bijscholing Fort 7, zie p. 19

zat 24 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 9

zon 25 9.30 u, Wuustwezel – Gooreind, tuinwandeling, zie p. 18

din 27 19.30 u, Antwerpen – Hoboken, zomerse bijscholing Hobokense Polder, zie p. 19

zat 31 landelijk vlinder-telweekend, zie p. 25

augustus

zon 1 landelijk vlinder-telweekend, zie p. 25

zon 1 9 u, Kapellen – Putte, vogelgerichte uitstap Veerse Meer en Wissenkerke, zie p. 22

zon 1 14 u, Antwerpen – Lillo, grachtenwandeling Galgeschoor, zie p. 21

- din 3 19 u, Antwerpen – Schoonbroek, zomerse bijscholing Bospolder, zie p. 19
- zat 7 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 9
- zat 7 10 u, Brasschaat, werkdag De Inslag, zie p. 9
- din 17 19 u, Brecht, zomerse bijscholing De Kooldries, zie p. 19
- zat 21 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 9
- zon 22 9.30 u, Kapellen – Putte, natuurgerichte fietseling naar Tholen, zie p. 22
- zon 22 10 u, Kapellen, heidewandeling Mastenbos, zie p. 20
- din 24 19 u, Antwerpen – Berendrecht, zomerse bijscholing Opstalvallei, zie p. 19
- zat 28 19 u, Fort van Brasschaat, Europese nacht van de vleermuis, zie p. 14
- zon 29 10 u, Schoten, wandeling Het Wijtschot, zie p. 20
- zon 29 12 u, Antwerpen – Zandvliet, zeehonden kijken aan de Zimmermangeul, zie p. 23

september

- zat 4 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, zie p. 9
- zon 5 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, keverwandeling Groot Buitenschoor, zie p. 21
- zon 5 9.30 u, Wuustwezel – Gooreind, tuinwandeling, info Natuur.huis

- zon 12 8.30 u, Antwerpen – Borgerhout, uitstap zeesluis Wintam, info Natuur.huis
- zon 12 10 u, Antwerpen – Berendrecht, Open Monumentendag Opstalvalleigebied, info Natuur.huis

- zon 12 14 u, Antwerpen – Ekeren, gallenwandeling Oude Landen, info Natuur.huis

De Bynnex-kijkers van Natuurpunt

10%
korting voor leden
van Natuurpunt

Oog in oog
Beleef de natuur
vanop de eerste rij

Bynnex Andes 8 x 42
niet-ledenprijs: 197 euro
(incl. BTW)

Bynnex Everest 10 x 42
niet-ledenprijs: 275 euro
(incl. BTW)

Verkooppunten

Natuurpunt-winkel Antwerpen Noord
Steenstraat 25 • 2180 Ekeren
03-541 58 25 • antwerpennoord@natuurpunt.be

Natuurpunt-winkel
Stationstraat 40 • 2800 Mechelen • 015-43 16 88
www.natuurpunt.be/winkel • winkel@natuurpunt.be

natuurpunt
natuur voor iedereen

Natuur.huis, Natuur.documentatiecentrum en Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55

e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be

website: www.antwerpennoord.be

Van maandag tot en met vrijdag open van 10 tot 17 u.

BTW-nummer: BE 0429 415 832.

Contactpersonen

Bospolder, Ekers Moeras & Muisbroekbos: Willy Ibens (03-651.99.59), Marc Smolders (03-542.05.71) en Stefan Versweyveld (03-645.94.10)

De Kuifeend en de Grote Kreek: Ludo Benoy (03-825.45.59)

Fort van Brasschaat: Filip Borms (0473-91.90.51) en Willy Ibens (03-651.99.59)

Galgeschoor & Groot Buitenschoor: Eddy Rottiers (03-775.00.22), Koen

Vanagtmael (03-541.60.04) en Frank Wagemans (03-651.44.67)

Het Rood: Paul Osterrieth (03-237.08.11) en Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Het Wijtschot: Leo Claessens (03-646.94.81) en Rafaël Delaet (03-658.92.24)

Hoekse Beemden: Freddy Heye (03-636.00.41)

Huzarenberg: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Kooldries-Hoofswaer: Rudi Bosschaerts (03-636.38.62)

Opstalvalleigebied: Guy Leys (03-569.00.38)

Oude Landen: Willy Ibens (03-651.99.59), Guy Leys (03-569.00.38) en Fons Vervoort (03-647.18.70)

Ruige Heide: Guy Leys (03-569.00.38)

Schans van Smoutakker: André D'Hoine (03-664.02.42)

't Asbroek: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Beleid: Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Werking Kerkuilen: Fons Vervoort (03-647.18.70)

Werking Kuifleeuwerik: Roger Huysmans (03-324.88.05)

Werking Natuur- en Milieueducatie: Annie De Koninck (03-664.92.36)

Werking Vleermuizen: Filip Borms (0473-91.90.51)

Werking Vogels: Bram Vogels (0496-44.77.93)

Werking Berendrecht, Zandvliet en Lillo: Guy Leys (03-569.00.38)

Werking Brasschaat: Johan Neegers (03-653.22.03)

Werking Brecht: Freddy Heye (03-636.00.41)

Werking Ekeren: Rit Van Damme (03-248.12.65)

Werking Kapellen: Marie-Paule Schelfout (03-665.11.01)

Werking Schoten: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Stabroek: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Werking Wuustwezel: Marc Vanbrabant (03-669.88.07)

Natuurpunt Antwerpen Noord is een regionale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 90.000 gezinnen die in Vlaanderen meer dan 18.000 ha natuurgebied beheert.

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 24. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel **Natuur.blad** als **Natuur.ruimte**. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op **Natuur.ruimte** nemen. Te storten op rekeningnr. BE77 2200 3405 7342 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Opvangcentrum voor Vogels en Wilde Dieren

Brasschaat vzw

Floris Verbraekenlei 32

2930 Brasschaat

tel. 0473-48.48.97

e-mail: peeters.m@skynet.be

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 30 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'project 3797 Antwerpen Noord'.

Natuur.ruimte is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Werkten mee aan dit nummer:

Iris Buermans, Rafaël Delaet, Ilse De Schutter, Hubert Michiels, Mart Pauwels, Kathleen Quick, Koen Vanagtmael, Johan Vandewalle, Saskia Verbaenen, Sofie & Stefan Versweyveld, Bram Vogels, Ivo Wildiers.

Illustraties en foto's:

Fons Bongers, Marc Bruyndoncx, Rafaël Delaet, Fauna Flora Fotoclub Schoten (FFFS), foto-archief Natuurpunt Antwerpen Noord, Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, Frank Goossens, Jan Helsen, Dado Lacko, Guy Leys, Natuurpunt, Dirk Swaenen, Jan Van Der Voort, Johan Vandewalle, Walter Van Ginhoven, Pascale Vantieghem, Bram Vogels, Hugo Wouters.

Foto voorpagina:

De bijenorchis is één van de vele orchideeënsoorten die de Oude Landen in het voorjaar prachtig kleuren.

Foto: Walter Van Ginhoven (FFFS).

Foto achterpagina: Het hooifeest in de Oude Landen is het hoogtepunt van het natuurbeheer in onze regio.

Kom jij helpen hooi afvoeren en nadien genieten van de barbecue?

Foto: Guy Leys.

Opplage: 4.500 exemplaren

Natuurvoedingswinkel
De Groene wijzer

Joris Crikemans en Maria Verbraeken
 Molenweg 18 te Brasschaat Mariaburg

**Gespecialiseerd in
 biologische voedingswaren**

**BELEEF MEE ONZE
 BIOFEESTWEEK**
VAN 8 JUNI t.e.m. 12 JUNI

Tel 03 664 73 85 Fax 03 605 18 92 Open: Di-Vr 8:30u tot 18u za 9u tot 17u
 zondag en maandag gesloten

www.degroenewijzer.be

Polderbier

Je kan nog steeds ons **Polderbier** verkrijgen in de Natuur.winkel. Een flesje kost € 1,30, een bak Polder is verkrijgbaar voor € 28,50. De geschenkverpakking (een houten bakje met vier flesjes en een glas) is een echte aanrader en kan je krijgen voor € 11,20. Alle prijzen zijn inclusief statiegeld.

Motorland is een sterke Europese organisatie van onafhankelijke vakhandelaars in tuingereedschap en tuinmachines die door hun gezamenlijke aankoopkracht topmerken aan concurrentiële prijzen aanbieden, in combinatie met de zekerheid en service eigen aan de vakspecialist.

**De zekerheid van de juiste
 keuze aan de juiste prijs.**

Scherp geprijsde topmerken.
 Gespecialiseerd advies.
 Service gegarandeerd.
 Ook verhuur van tuinmachines.

MOTORLAND VERBEKE

MOTORLAND EYCKERMANN

UW SPECIALIST IN TUINMACHINES

MOTORLAND EYCKERMANN: Kapelsesteenweg 127 • 2180 Ekeren • Tel.: 03 646 22 88 • Fax : 03 645 43 62 • info@eyckerman.be • www.eyckerman.be
MOTORLAND VERBEKE: Deinsesteenweg 59 • 9031 Drongen • Tel.: 0499 20 20 20 • Fax : 03 645 43 62 • info@motorlandverbeke.be • www.motorlandverbeke.be

Hooifeest in de Oude Landen

zaterdag 10 juli

Het 'groot orchideeënveld' in de Oude Landen doet haar naam alle eer aan. Niet alleen kleuren vele wilde orchideeën er de lente, waaronder bosorchis, vleeskleurige orchis en moeraswespenorchis. Ook andere, in Vlaanderen met uitsterven bedreigde planten vinden er een veilige thuishaven, zoals de prachtige varen addertong. Deze uitbundige natuurrijkdom is het resultaat van bijna 35 jaar inzet door vrijwilligers.

Door zijn ligging is het hooiland echter niet bereikbaar met moerastractor en hooikar. Daarom wordt het nog steeds op de traditionele manier gehooid, nl. met gritsels, rieken, handkarren en draagberries. Hiervoor is de inzet van veel man/vrouw-kracht van vrijwilligers vereist.

Na afloop wordt een barbecue aangeboden aan alle medewerkers en kan er gezellig nagekaart worden. De werkdag start om 9.30 u aan de loodsen in de Donkweg te Ekeren. Kom je later, geen probleem, Natuurpunt-pijlen wijzen je de weg. De barbecue zelf start omstreeks 18 u aan de loods van Natuurpunt, Donkweg z/n in Ekeren. Inschrijven is gratis, maar wel noodzakelijk. Graag een seintje aan het Natuur.huis, tel. 03-541.58.25, antwerpennoord@natuurpunt.be. Tot dan!